

POMM1083

Suomen kielen ja kirjallisuuden pedagogiikka (5 op)

Oppiaineen olemus ja ops
Päivi Torvelainen

Kuvat Pixabaystä

Tänään
tavoitteena

-
- syventää ymmärrystä oppiaineesta välineaineena (jäi kesken viime kerralla)
  - hahmottaa omaa osaamista kielitiedon opettajana (Eijan ja Sannan luennon anti + luennon ennakkotehtävä)

Keskusteleva luokka

Vuorovaikutuksellinen tuki. Luo luokkaan keskustelun perussäännöt. Mallinna ja opeta oppilaille keskustelun perustaitoja sekä ohjaa heitä jatkamaan keskustelua kysymällä, laajentamalla, tarkennuksia ja perusteluja pyytämällä.

Keskustelua virittävät resurssit. Käytä keskustelua eri oppiaineiden tunneilla. Käytä monenlaisia oppilaiden elämään liittyviä aiheita ja tekstejä virittämään keskustelua. Haasteelliset ja vaihtelevat tekstit ja tehtävät innostavat oppilaita.

Anna aikaa ja tilaa keskustelulle. Anna oppilaille aikaa harjoitteluun ja tilaa keskustelulle luokassa. Ole pitkäjänteinen. Käytä erilaisia heterogeenisiä ryhmiä: koko luokka, pienryhmä tai parit.

Keskustelutaitojen tukeminen luokassa
(Hannula 2012, 108)

- Käytä mallinnukseen/palautteeseen myös visuaalisia (ele, kuva) ja fyysisiä (taputus käsivarteen) keinoja
- Fraasinalkuja ryhmäkeskusteluihin, esim.
  - Mitä te ajattelette... x:stä?
  - Minun mielestä...
  - Minusta taas tuntuu, että...
  - Pitäisikö meidän jutella + x:stä?
- Keinoja ilmaista, ettei ymmärrä
  - Nyt en ymmärtänyt, sano uudelleen.
  - Mitä X tarkoittaa?

[Fraasit lähteestä: Osallistumis- ja vuorovaikutustaidot - Monikielisen oppijan matkassa - jyu OKL](#)

Vinkkejä neapsynäkökuimasta

(Ote tukipaketista, jota koonneet sivussa luetellut henkilöt)

RYHMÄTILANTEET

1. Aseta lapset puoliympyrään. Tarkkaavuushäiriöinen oppilas opettajaa vastapäätä, jotta voit helposti pitää katsekontaktin.
2. Pienryhmässä aseta oppilaat puoliympyrään ja tarkkaavuushäiriöinen oppilas keskelle vastapäätä opettajaa.
3. Aseta hyvin keskittyviä oppilaita tarkkaavuushäiriöisen lapsen molemmin puolin.
4. Palkitse kaikkia lapsia paikalleen menemisestä ja tarkkaavuudesta.
5. Vältä ohjeiden antamista tarkkaavuushäiriöisen oppilaan ollessa takanasi tai vieressäsi.
6. Joillakin voi olla kaksi omaa paikkaa, jolloin he voivat siirtyä tarvittaessa paikalta toiselle tuntiessaan itsensä levottomaksi.
7. Jotkut oppilaat ovat vähemmän levottomia, kun he istuvat tuolissa väärinpäin ja hajareisin selkänoja edessä.

Alapuro-Närhi, Sisko
Herttua-Mattinen, Minna
Jämsén, Tuija
Kahilainen, Anne
Kaskilahti, Jaana
Kinnunen, Eija
Kotisara, Riitta
Kulonen, Tuuli
Mielityinen, Mari
Ojanperä, Heli
Paananen, Marja-Leena
Ruuska, Auli
Ruuska, Marjatta
Vesterinen, Marjatta
Vuorio, Tiina

Lukeva luokka

Lukustrategiat

Aktiivinen ote lukemiseen: tekniikoita ja rutiineja

Hyvä lukija käyttää strategioita monipuolisesti eikä ole aina tietoinen niiden käytöstä.

Heikko lukija tarvitsee ohjausta ja paljon toistoja.

1. Lukemisen aikana
2. Ennen lukemista
3. Lukemisen jälkeen

Koulu tekstiympäristönä

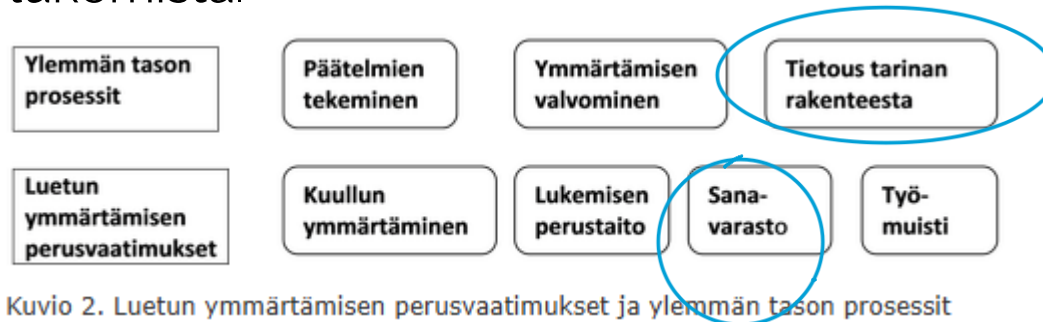
Oppikirjatekstin haasteet

- Kielitietoinen opetus - Monikielisen oppijan matkassa - jyu OKL
- Video **KIELITIETOINEN PEDAGOGIIKKA,
OSA 2: TIEDONALOJEN KIELI, KOHDASTA 3.44 LOPPUUN ASTI**

Oppikirjojen lukemisen ohjaaminen

- Tarkastelkaa oppikirjan sivuja ja pohtikaa, miten opettaisitte oppilaita lukemaan kirjan kappaletta ja etsimään sieltä tärkeitä asioita.
- Oppikirjan sivut löytyvät sivustolta Tapaamisten diat ja muita materiaaleja -> Muuta materiaalia.
  - Maantieto ryhmä 1
  - Historia ryhmä 2
  - Uskonto ryhmä 3

Purku yhdessä: Esitellään muille, miten ohjaisitte oppikirjan luvun lukemista.

Kuvion lähde:

<https://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukutaito-kehittyy/ymmartamisen-kehittyminen>

Kuvio 2. Luetun ymmärtämisen perusvaatimukset ja ylemmän tason prosessit

Lukustrategioiden harjaannuttaminen (<http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukemaan-opettaminen-1/luetun-ymmärtämisen-opettaminen>)

- **Ennakointi:** Tekstin sisältöä ennakoidaan otsikon ja kuvien perusteella. Pohditaan tarinan seuraavia tapahtumia tai tekstissä ja kuvissa annettuja vihjeitä yhdistämällä ne omiin aikaisempiin tietoihin tai kertomuksen aikaisempiin tapahtumiin.
- **Selventäminen:** Tekstin vaikeiden sanojen huomaaminen ja niiden merkityksen selvittäminen tekstin yhteydestä, kuvaa apuna käyttäen, keskustelemalla tai sanakirjasta etsimällä.
- **Tiivistäminen:** Tekstin pääasioiden löytäminen sekä juonen tiivistelmän tai yhteenvedon tekeminen esimerkiksi muutamalla lauseella, sarjakuvalla tai näyttelemällä.
- **Uudelleen muotoilu:** Tekstin sisältö kerrotaan omin sanoin.
- **Kysymysten tekeminen:** Kysymysten laatiminen esimerkiksi parille tekstin keskeisistä kohdista, jolloin tekstin rakenne ja sisältö sekä keskeiset asiat jäsentyvät.
- **Päätelmien tekeminen:** Pysähdytään ymmärtämisen kannalta kriittisissä kohdissa, keskeisten asioiden tunnistaminen tekstistä ja päätelmien tekeminen luetusta myös omia taustatietoja hyväksi käyttäen.

Tietoteksti

Mikä

on tietoteksti?

- Tietoteksti perustuu tutkittuun tietoon.
- Tietoteksti on kirjoitettu asiatyylillä.
- Pääotsikko kertoo tekstin aiheen.
- Väliotsikot auttavat ymmärtämään ja seuraamaan tekstiä.
- Kuvista ja kuvateksteistä saa tietoa.
- Tietotekstistä opitaan uusia käsitteitä ja asioita.

Silmäile

Lue

Kertaa

Miten luen tietotekstiä?

Silmäile

- Mikä on tekstin pääotsikko?
- Mitkä ovat tekstin väliotsikot?
- Mitä tietoa saat kuvasta ja kuvatekstistä?
- Mitä tiedät aiheesta etukäteen?

Lue

- Lue teksti huolellisesti.
- Mieti, mitkä asiat ovat tuttuja ja mitkä uusia.
- Selvitä, mitä uudet käsitteet tarkoittavat.
- Pohdi, mitkä ovat tekstin tärkeimmät asiat.

Kertaa

- Pohdi, ymmärsitkö asiat.
- Tee muistiinpanoja.
- Keskustele tekstistä.

Tehtävät

1. Lue teksti *Tankarin majakkasaari* viereisen sivun ohjeiden mukaisesti.

Tankarin majakkasaari

Kauan aikaa sitten laivojen kulkuväylillä ei ollut merimerkkejä niin kuin nykyisin. Monet laivat upposivat, koska ne törmäsivät veden alla oleviin kallioihin eli kareihin. Kun liian moni laiva koki haaksirikon tärkeällä kulkuväylällä, paikalle rakennettiin majakka ohjaamaan merenkulkua.

Jos veneilet Perämerellä Kokkolan lähtevillä, voit nähdä Tankarin saaresta kohoavan tornimaisen rakennuksen. Se on Tankarin majakka, joka on ohjannut merenkulkijoita jo yli sata vuotta.

Kivikummeli merimerkinä

Ennen majakan rakentamista Tankarin saaren merimerkinä toimi kivikummeli, joka näkyi kauas merelle. Sen rakentamisen aloittivat saarella asuvat kalastajat. Kivikummeli on valtava kivikasa, jonka huipulle kalastajat kiinnittivät tangon ja sen nokkaan huippumerkiksi tynnyrin.

Kivikummeli on kasvanut vuosi vuodelta, sillä tapana on ollut, että ensimmäistä kertaa saarella vierailevat ihmiset etsivät rannasta mahdollisimman suuren kiven ja raahaavat sen kivikasan päälle. Kivikummeli on nykyään jo talon korkuinen kivi-ryöykkiö.

Ensimmäinen valomajakka

Myöhemmin karulle ja kallioiselle saarelle saatiin kunnollinen valomajakka. Sumuisella säällä majakan valo ei kuitenkaan kantanut kovin pitkälle. Joskus majakanvarijat joutuivatkin räjäyttämään kallionkoloissa pieniä dynamiittipanoksia, joilla varoitettiin laivoja karikoista.

Matkailukohteena Tankarin saari

Myöhemmin majakka sähköistettiin, minkä jälkeen valo kantautui kauas merelle asti. Majakka on edelleen toiminnassa. Tänä päivänä Tankarin majakkasaari on suosittu matkailukohde. Saarella voi tutustua majakan lisäksi vanhaan kalastajakylään, kirkkoon ja hylkeenpyyntimuseoon.

Tankarin majakka ohjaa merenkulkijoita Perämerellä.

TANKARIN MAJAKKA

Rakennusvuosi: 1889
Korkeus: 29,6 m
Rakennusmateriaali: teräs

Tietoteksti

Tätä tehdään

- Opiskellaan opiskelutaitoja.
- Luetaan ja tutkitaan tietotekstiä.
- Harjoitellaan tietotekstin lukemista.

Materiaalit

- Oppikirja, s. 18–19
- Harjoituskirjat, s. 8–9
- Sähköiset opetusmateriaalit
- Liite 2: Miten luen tietotekstiä?, s. 160
- Lukutapavinkit, takasisäkansi
- Kirjoitusvihko

Harjoitellaan

Tutkitaan oppikirjan sivun 18 Mikä on tietoteksti? -ruutua.

Luetaan Tankarin majakkasaari -tietoteksti Miten luen tietotekstiä? -ohjeen mukaan.

Silmäile

- a. Mikä on tekstin pääotsikko? (*Tankarin majakkasaari*)
- b. Mitkä ovat tekstin väliotsikot? (*Kivikummeli merimerkinä, Ensimmäinen valomajakka, Matkailukohteena Tankarin saari*)
- c. Mitä tietoa saat kuvatekstistä? (*Tankarin majakka ohjaa merenkulkijoita Perämerellä.*)
- d. Mitä tietoa saat tietoruudusta? (*Majakka on rakennettu vuonna 1889. Sen korkeus on 29,6 metriä. Majakan rakennusmateriaali on teräs.*)
- e. Mitä tiedät aiheesta etukäteen? (*Oppilaan oma ratkaisu.*)
- f. Mistä voit päätellä, että teksti on tietoteksti? (*Tekstissä on pääotsikko ja väliotsikoita, jotka kertovat tekstin aiheesta. Se on kirjoitettu asiatyylillä. Myös kuvasta ja kuvatekstistä saa tietoa.*)

Lue

Katso Lukutapavinkit takasisäkannesta.

Kertaa

Pohditaan, ymmärrettiinkö teksti. Keskustellaan tekstistä käyttäen apuna seuraavia aloituksia:
Etukäteen tiesin, että...
Opin, että...
Haluaisin vielä tietää...

Sanasto

Etsitään *Tankarin majakkasaari* -tietotekstistä oudot ja uudet sanat. Mietitään, mitä ne tarkoittavat. Sanoista voidaan koota luokan sanakirjaa.

Esimerkki

haaksirikko – aluksen vaurioituminen tai tuhoutuminen

kari – lähellä veden pintaa oleva kallio tai kivi

karu – niukkakasvuinen, maaperältään köyhä

kivikummeli – rannalle rakennettu, kivistä ladottu merimerkki

kiviröykkiö – iso kivikasa

kulkuväylä – alusten kulkureitti

majakka – näkyvä, merenkulun turvaksi rakennettu tornimainen rakennus, joka lähettää valomerkkejä

majakanvartija – henkilö, joka hoitaa ja ylläpitää majakan toimintaa

merenkulku – vesi- ja laivaliikenne

merimerkki – näkyvä merenkulun opaste

sähköistää – tehdä sähkökäyttöiseksi

Tekstilajista tietoiseksi

(mukailtu Tukia, K., Aalto, E. & Mustonen, S. 2007. S2-oppilas lukijana. Miten opetan tekstinymmärtämisen taitoja?)

Esimerkiksi lukuläksyn ohjeistuksen taustalla:

- Mikä on kuvan tarkoitus? Milloin lukuläksy kannattaa aloittaa kuvan lukemisesta? Voisiko kuvasta ottaa kuvan, jota oppilas täydentäisi lukiessaan (esim. pääotsikko, väliotsikot, tiivistelmä?)
- Tekstilajien rakenteen tunteminen lukijan apuna.
  - Mikä on otsikon/otsikoiden tarkoitus?
  - Miten kappaleet rakentuvat? Missä kohden kappaleissa näyttää olevan tärkeitä tietoja? Mitä kannattaa lukea ensin, mitä sitten?
  - Mikä on tietolaatikon tarkoitus?
  - > Voisiko otsikon, väliotsikoiden tai tietolaatikon tekstien ympärille kirjoittaa asian omin sanoin?

**Tehtävän
tekemisen avaus**
(Tukia, K., Aalto,
E. & Mustonen,
S. 2007. S2-
oppilas lukijana.
Miten opetan
tekstinymmärtä
misen taitoja?)

Tehtävä 1: Mikä on sienirihmasto?

Tehtävä 2: Silmäile biologian kappaleen
otsikoita, kuvatekstejä ja tekstiä ja ympyröi
niistä sana sienirihmasto. Lue sitten
tarkemmin ympyröimiesi sanojen ympäriltä ja
selitä omin sanoin, mikä sienirihmasto on.

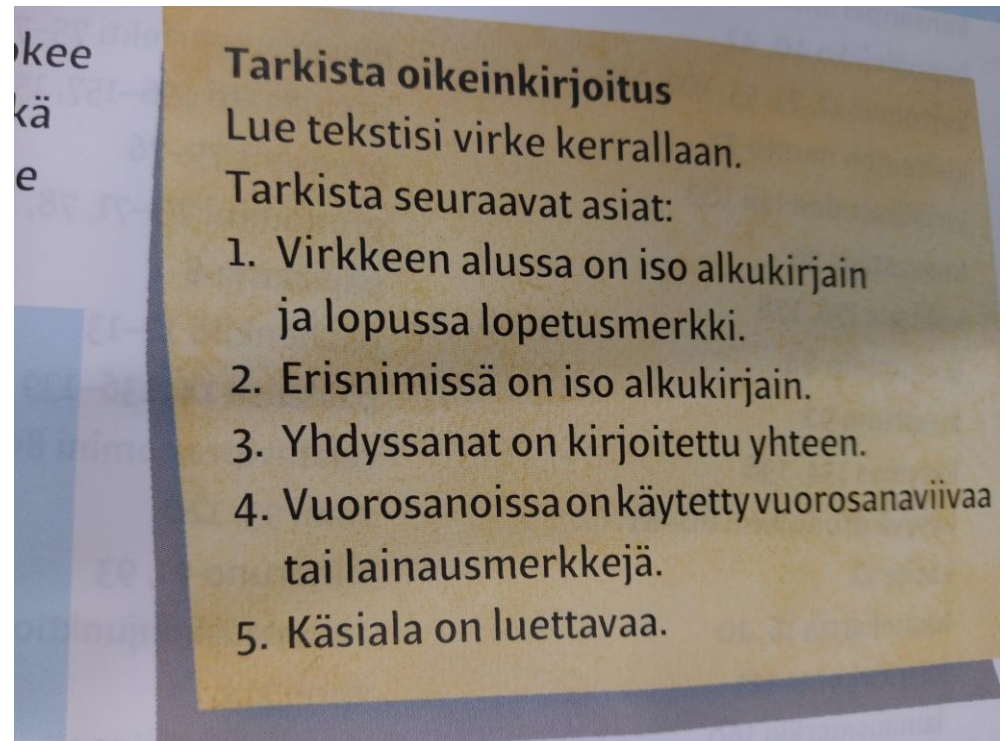

Päätelyn,
arvioinnin tuki
(Tukia, K., Aalto,
E. & Mustonen,
S. 2007. S2-
oppilas lukijana.
Miten opetan
tekstinymmärtä
misen taitoja?)

A) Kokoa tekstin tärkeimmät asiat
käsitekarttaan. Aloita otsikoista, kuvista ja
tiivistelmästä. Täydennä tietoja koko tekstin
avulla ja järjestä toisiinsa liittyvät asiat
karttaan lähelle toisiaan.

B) Tutki tekemääsi käsitekarttaa. Voisiko kala
elää maalla? Perustele vastauksesi.

Kipinä 5, s. 125, s. 185

4. luokan opettajan ”pitkääaikaisviesti” vihkon etusivulla

Hei. Nyt olen nähnyt, että osaat kirjoittaa lauseita. Hienoa! Koko lokakuun ajan seuraan vihkostasi seuraavia asioita:

- ison kirjaimen käyttö lauseen alussa ja lauseen lopetusmerkin käyttäminen (. !?).
- kirjoitusvirheiden omatoiminen korjaaminen
- ohje: lue lauseesi kotona ääneen; korjaa, jos on korjattavaa!
- Näytä, että osaat nämä asiat. Seuraan niitä. Saat palautteen lokakuun lopussa.
- Yritetään! terveisin Vihkovaltakunnan virallinen kynänpitäjä Tarja ja Valvojaritari Nasu.

Tulkinnoista ja havainnoista
keskustellaan
Tulkintojen jakaminen monin
eri tavoin – sallivuus erilaisissa
tulkinnoista

Tekstien tulkitseminen ja kielietietoisuus

Aluksi

- Millainen olo tekstistä tulee?
- Mitä tämä teksti yrittää tehdä minulle?

Tekstin tausta

- Miksi teksti on kirjoitettu, mikä tehtävä tekstillä on?
- Kuka tekstin on tuottanut? Miten? Missä se on julkaistu?
- Ketä varten teksti on tuotettu? Kuka sitä käyttää, mihin ja miten?
- Missä kohtaavat samanlaisia tekstejä?
- Millaisia tarkoitusperiä tekstillä on? Kenen etuja se palvelee?

Tekstin rakenteita ja muotoja

- Miten teksti rakentuu? Mistä osista se koostuu?
- Mihin tekstin sisältö perustuu?
  - kokemuksiin, arkielämään, faktatietoon (tai sellaisena esitettyyn), näkemyksiin, mielipiteisiin, tulkintoihin?
- Millaisen roolin teksti rakentaa kirjoittajalle ja lukijalle?
  - Suhteen muodollisuus–epämuodollisuus, läheisyys–etäisyys, tunteikkuus–asiakeskeisyys, tasa-arvoisuus...
- Miten kirjoittaja suhtautuu esittämäänsä asiaan?
  - asenteet, varmuusasteet, totuusarvot jne.

**Tämä on tenttimateriaali ”Kriittisen lukutaidon
ydinkysymykset”**